

Jos ei järjellä, niin järjettömyydellä

Miksi toimia tieteen kentällä suomeksi, ruotsiksi tai ylipäätään jollain muulla kielellä kuin englannilla – siinäpä kysymys. Esimerkiksi suomea ymmärtää vain harva erikoisalojen asiantuntija, mistä johtuen keskustelu tällä marginaalisella kielellä on väistämättä aina varsin suppeaa. Suomeksi kirjoittamisesta ei saa myöskään kummoisia pisteitä tutkimusrahoitusta tai työsuhdetta haettaessa eikä työyhteisöjen tuottavuutta mitattaessa kiitellä erityisesti suomenkielistä toimintaa. Turhaa hommaa siis!

Lienee aika lopettaa näpertely ja keskittyä ”olennaiseen”, eli englanninkieliseen verkostoitumiseen, esiintymiseen, vierailamiseen, vaikuttamiseen, opettamiseen ja julkaisemiseen. Lakkautetaan kansalliset tutkimuspäivät, joilla suomalaiset esittelevät tutkimustaan toisilleen ja keskustelevat ajankohtaisista kysymyksistä suomeksi. Lopetetaan myös kaikenkarvaisten tutkijafoorumien, -verkostojen ja tieteellisten seurojen ylläpitäminen. Sehän vaatii talkootyötä ja reipasta retkimieltä ja vie loputtomasti aikaa ”olennaiselta”. Romukoppaan joutuvat niin ikään suomenkieliset journalit ja toimitetut teokset, joita kirjoitetaan, toimitetaan, arvioidaan ja kustannetaan samalla pieteetillä kuin englanninkielisiäkin julkaisukanavia. Mitä resurssien tuhlausta! Kielletään suomenkieliset monografiaväitöskirjat, ja menkööt samalla muutkin monografiat, eihän niitä lue kuin korkeintaan muutama kollega, jotka hekään eivät voi käyttää julkaisuja kansainvälisten artikkelien lähdeviittauksissa. Suomenkielinen opetus – mitä kukkaa! Bolognan periaatehan suorastaa velvoittaa meidät siirtymään täysin englanninkieliseen opetukseen, jotta suomalaisesta yliopistosta valmistuvat kandidit, maisterit ja tohtorit saavat hyvät valmiudet liikkua vapaasti opinahjojen välillä ja sijoittua korkeisiin asemiin kansainvälisillä työmarkkinoilla. Ja kyllä kahvipöytäkeskustelutkin voitaisiin yliopistoissa ja muissa tutkimuslaitoksissa hoitaa englanniksi. Siinähan se tökköenkukin kehittyi sujuvammaksi ja sanavarasto laajenee, kun joutuu pähkäilemään viinerin täytteen koostumusta naapurin kanssa tieteen virallisella kielellä.

Mutta mitä tapahtuu, jos käsitteellistäminen suomen kielellä ja muilla ei-kansainvälisillä kielillä loppuu? Ainakin suomalainen tiedeyhteisö sellaisenaan lakkaa olemasta ja tutkimustyön vaikutus suomenkielisen tiedon ja ymmärryksen kehittymiseen vähenee. Missä me oikein olemme, mistä tulemme, mihin menemme ja mihin palaamme, ellei ”täällä” ole mitään? Olisimmeko loskan keskellä työhuoneessa istuessamme mieluummin-

kin ”siellä” kuin ”täällä”, jos ”täällä” ei olisi mitään keskusteltavaa eikä ketään kenen kanssa ajatuksia voisi vaihtaa? Vai olisiko ajateltava trendikäästi, että kaikki tämä kansallinen kouhkaus perustuu pelkälle harhakuvalle? Jospa maailma onkin – maantieteilijöidenkin viime aikoina omaksumien tulkintojen mukaisesti – lähinnä solmujen, verkkojen, kasaamien, virtausten, liikkeiden, tapahtumien, vaikutusten ja ei-kuvausten muodostama subjektiivisesti tulkittavissa oleva epämääräisyys, jossa suomalaisuus ja englanninkielinen kansainvälisyys eivät ole ristiriidassa keskenään, elleimme itse aseta niitä vastakkain.

Ei kai sentään. Ainakin minusta tämä tuntuu liian deleuzelaiselta maailmankuvulta nielaistavaksi nikottelematta. *Terran* toimituksen esittämää kysymystä lienee siis syytä pohtia hieman syvällisemmin. Maantieteessä, kuten monella muullakin heterogeenisellä tutkimusalueella, vallitsee monenlaisia näkemyksiä tutkimuksen tavoitteista, tekemisen tavoista ja tarkoituksista. Muutamista asioista ollaan kuitenkin suhteellisen yksimielisiä. Tällaisia tutkimuksen ”perustavanlaatuisia faktoja” ovat ainakin seuraavat:

- Tutkimuksen perimmäinen tavoite on tuottaa uutta tietoa.
- Tieteellisesti perusteltu tieto on teoreettisesti informoitua.
- Teoreettinen ajattelu perustuu käsitteille.
- Käsitteenmuodostus, toisin sanoen käsitteellistäminen, on tutkimustyön perusvälineiden luomista.

Siinä missä teoria on tieteen kieltä, ovat käsitteet tuon kielen merkkejä. Niiden avulla kieltä voidaan käyttää ja merkityksiä ilmaista. Ilman merkkejä ei ole kieltä, eikä ilman kieltä merkityksiä, joiden kautta uutta tietoa voidaan pukea ajatuksiksi, sanoiksi, näkemyksiksi, väitteiksi, keskusteluiksi, tieteellisiksi julkaisuiksi, luennoiksi, oppikirjoiksi, populääreiksi lehtiartikkeleiksi tai mihinkään muuhun asuun. Sanomattakin lienee selvää, että sellaisen tiedon soveltaminen, josta ei voida puhua, on mahdotonta. Tästä seuraa, että ilman suomenkielisiä käsitteitä ei ole suomenkielistä teoriaa, eikä ilman suomenkielistä teoriaa ole uutta suomenkielistä tietoa.

Tieteellinen käsitteistö syntyy ja kehittyi pitkälti kirjoittamisen kautta. Tieteellinen julkaiseminen on siis yksi käsitteellistämisen prosessin avaintekijöistä. Julkaisukieli ei ole välttämättä yhdenmukainen tutkimuksen teossa käytetyn kielen kanssa. Tutkimusta on mahdollista tehdä

kaksi- tai vaikka viisikielisesti ja julkaista sitä silti tieteellisillä foorumeilla vain englanniksi. Myös tutkimusanalyysi voidaan laatia sekä kotimaisella että kansainvälisellä käsitteistöllä ilman varsinaista ”vaihtoehtokielistä” julkaisutoimintaa. Tällöin tuloksia esitellään kansallisesti ja paikallisesti areenoilla, jotka eivät edellytä yhtä suurta tieteellistä panostusta – esimerkiksi populääreissä lehdissä, sidosryhmien tapaamisissa, kevyesti toimitetuissa teoksissa ja niin edelleen. Tieteellinen julkaisutoiminta on siis vain yksi tutkimuksen kielellinen konteksti. Merkittävä sellainen se kuitenkin on ja vaikuttaa erityisesti teoreettisten ajatusten jalostamiseen.

Koska suuri osa kansainvälisesti tunnustetusta ja tunnustetusta korkeatasoisesta tutkimuskirjallisuudesta on englanninkielistä, pyrkii muunkielisenkin tutkijan teoreettinen mielikuvitus rakentumaan lähes väistämättä anglomieliseksi ja -kieliseksi, ellei sitä kehitetä aktiivisesti muihin suuntiin. Omasta työstäni voin tunnistaa useita käsitteitä ja ajatuskulkuja, joiden muotoileminen monikieliseksi vaatii kovaa työtä ja vaivannäköä. Koska vallitseva tieteellinen kulttuuri kannustaa kansainväliseen julkaisemiseen, on huomattavasti helpompaa tehdä teoreettinen työ yksinomaan englanniksi ja käyttää suomenkielisessä tieteellisessä toiminnassa englanninkielisellä käsitteistöllä höystettyä ”fingelskaa” ja kapulakieltä. Olen syyllistynyt moiseen erityisesti laatiessani dioja eli ”slideja” suomenkielisiin esityksiin. Miten esimerkiksi kuvata suomeksi käsitettä *voicelessness* osallisuuden ja poliittisen yhteisöllisyyden kontekstissa? Ei onnistu suoraan kääntämällä. Koko teoreettinen apparaatti on rakennettava eritavalla, jotta aiheesta voi puhua oikealla suomen kielellä. Toinen vaihtoehto on käyttää huonoa käännöstä ja laittaa ”alkuperäinen” käsite sulkeissa näkyviin. Toisin sanoen, aidosti kaksikielisen tutkija on käsitteellistettävä ajatuksensa kahteen kertaan ja viisikielisen viiteen kertaan. Aika työlästä tässä tuloksellisuuden maailmassa.

Mitä asialle sitten pitäisi tehdä? Miten suomalaiset tutkijat saadaan motivoitua tekemään tutkimuksensa ”tuplana”, kun samaan aikaan pitää kilpailla äidinkielellään kirjoittavien anglojen kanssa kansainvälisellä tutkimuskentällä? Tähän mennessä paras keksimäni vastaus on: motivoimalla tutkijat toisin. Suomeksi tai jollakin muulla ei-hegemonisella kielellä tehtävän tutkimuksen täytyy tuntua mielekkäältä muista syistä kuin valtavirtakielellä työskentelemisen. Yksi yleisesti tunnustettu motivaatiotekijä on vallitsevien hegemonioiden vastustaminen. Pystyäkseen saavuttamaan merkittävän aseman kansainvälisellä kentällä on periferian oltava niin vahva, että se voi hyökätä ”sisältä päin”. Jos pystymme synnyttämään suomalaisessa tiedeyhteisössä keskustelua, joka on askeleen valtavirtaa edellä tai sen sivussa, olemme paremmissa asemassa myös kansainvälisessä tiedeyhteisössä.

Mutta tällainen rationaalinen hyötynäkökulma tuskin yksin riittää. Kuten ruotsalaistutkija Erik Ringmar (1996) on (englanniksi) kiteyttänyt epärationaalisen selityksen teoriassaan, muodostaaksemme intressejä joihinkin asioihin, meidän on oltava joitakuuta (huom! englanninkielinen selvennys jätetty lisäämättä). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ollakseen olemassa tällaisena ”jonakuna”, suomalaisen tiedeyhteisön, tai tiedeyhteisöjen, on jatkossakin koettava itsensä itsearvoisen tärkeäksi. Tällöin tieteellinen kirjoittaminen, teosten toimittaminen ja vertaisarvioiminen, tieteellisissä seuroissa toimiminen, seminaarien ja konferenssien järjestäminen, tutkijaverkostojen ylläpitäminen ja muu suomenkielinen toiminta muuttuvat suomalaisen tiedeyhteisön identiteetin puolustamiseksi. Ja sellaista työtä tähän jaksaa tehdä vaikka puolikkaalla apurahalla – ainakin niin kauan kuin ei tarvitse pitää kyseistä tiedeyhteisöä hengissä aivan yksin!

KIRSI PAULIINA KALLIO

Tampereen yliopisto / Suomen Akatemia